Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

22. června 2023*

„Řízení o předběžné otázce – Prostor svobody, bezpečnosti a práva – Justiční spolupráce v trestních věcech – Směrnice 2012/13/EU – Články 3 a 4 – Povinnost příslušných orgánů neprodleně informovat každého podezřelého nebo obviněného o jeho právu nevypovídat – Článek 8 odst. 2 – Právo dovolávat se porušení této povinnosti – Vnitrostátní právní úprava, která trestnímu soudu rozhodujícímu o skutkových i právních otázkách zakazuje zohlednit takové porušení bez návrhu – Články 47 a 48 Listiny základních práv Evropské unie“

Ve věci C-660/21,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná na základě článku 267 SFEU rozhodnutím tribunal correctionnel de Villefranche-sur-Saône (trestní soud ve Villefranche-sur-Saône, Francie) ze dne 26. října 2021, došlým Soudnímu dvoru dne 29. října 2021, v trestním řízení

Procureur de la République

proti

K. B.,

F. S.,

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení: K. Lenaerts, předseda, L. Bay Larsen, místopředseda, A. Arabadžev, C. Lycourgos, E. Regan, M. Safjan (zpravodaj), P. G. Xuereb, L. S. Rossi, D. Gratsias a M. L. Arastey Sahún, předsedové senátů, S. Rodin, F. Biltgen, N. Piçarra, I. Ziemele a J. Passer, soudci,

generální advokát: P. Pikamäe,

za soudní kancelář: S. Beer, radová,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 20. září 2022,

s ohledem na vyjádření, která předložili:

– za K. B.: C. Lallich a B. Thellier de Poncheville, avocats,

* Jednací jazyk: francouzština.

– za F. S.: B. Thellier de Poncheville a S. Windey, avocates,

– za francouzskou vládu: A. Daniel a A.-L. Desjonquères, jako zmocněnkyně,

– za Irsko: M. Browne, Chief State Solicitor, A. Joyce, M. Lane a J. Quaney, jako zmocněnci, ve spolupráci s: R. Farrell, SC, D. Fennelly, BL, a P. Gallagher, SC,

– za Evropskou komisi: A. Azéma a M. Wasmeier, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 26. ledna 2023,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článků 3 a 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení (Úř. věst. 2012, L 142, s. 1), článku 7 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce neviny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem (Úř. věst. 2016, L 65, s. 1), a článku 48 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“).

2 Tato žádost byla předložena v rámci trestního řízení zahájeného proti K. B. a F. S. pro trestné činy krádeže pohonných hmot.

Právní rámec

Unijní právo

Směrnice 2012/13

3 Body 3, 4, 10, 14, 19 a 36 odůvodnění směrnice 2012/13 znějí:

„(3) Provádění zásady vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech předpokládá vzájemnou důvěru členských států v systémy trestního soudnictví ostatních členských států. Rozsah vzájemného uznávání závisí do značné míry na řadě parametrů, mezi něž patří mechanismy na ochranu práv podezřelých nebo obviněných a společné minimální normy nezbytné pro snazší uplatňování zásady vzájemného uznávání.

(4) Vzájemné uznávání rozhodnutí v trestních věcech lze úspěšně provádět pouze v prostředí důvěry, v němž nejen justiční orgány, ale i všichni účastníci trestního řízení považují rozhodnutí justičních orgánů jiných členských států za rovnocenná rozhodnutím vlastních orgánů, což vyžaduje nejen důvěru v dostatečnost pravidel jiných členských států, ale i důvěru v to, že uvedená pravidla jsou správně uplatňována.

[…]

(10) Společná minimální pravidla by měla vést k posílení důvěry v systémy trestního soudnictví všech členských států, což by mělo vést k účinnější justiční spolupráci v atmosféře vzájemné důvěry. Tato společná minimální pravidla by měla být stanovena pro oblast informací v trestním řízení.

[…]

(14) Tato směrnice […] stanoví minimální společné normy, jež mají platit v oblasti informací o právech a o obvinění, které se mají sdělit podezřelým nebo obviněným ze spáchání trestného činu, s cílem posílit vzájemnou důvěru mezi členskými státy. Tato směrnice vychází z práv stanovených v Listině, a zejména v článcích 6, 47 a 48 Listiny, přičemž vychází z článků 5 a 6 [Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě dne 4. listopadu 1950], jak jsou vykládány Evropským soudem pro lidská práva. […]

[…]

(19) Příslušné orgány by měly podezřelého nebo obviněného neprodleně ústně či písemně informovat o těch právech, tak jak platí podle vnitrostátního práva, která jsou podstatná pro zaručení spravedlivého procesu v souladu s touto směrnicí. Pro umožnění praktického a účinného výkonu těchto práv je tyto informace třeba poskytovat v průběhu řízení neprodleně a nejpozději předtím, než je podezřelý nebo obviněný poprvé úředně vyslýchán policií nebo jiným příslušným orgánem.

[…]

(36) Podezřelý nebo obviněný nebo jeho právník by měli mít právo napadnout podle vnitrostátního práva případné neposkytnutí nebo odmítnutí poskytnutí informací příslušnými orgány anebo neposkytnutí nebo odmítnutí poskytnutí přístupu k určitým materiálům k případu v souladu s touto směrnicí. Toto právo neukládá členským státům povinnost stanovit zvláštní odvolací postup, zvláštní mechanismus ani postup pro podávání stížností, jehož prostřednictvím lze takové neposkytnutí nebo odmítnutí napadnout.“

4 Článek 3 této směrnice, nadepsaný „Právo na informace o právech“, stanoví:

„1. Členské státy zajistí, aby byl každý podezřelý nebo obviněný neprodleně informován alespoň o následujících procesních právech, jak jsou uplatňována podle jejich vnitrostátního práva, aby tato práva mohla být účinně uplatněna:

a) o právu na přístup k právníkovi;

b) o právu na bezplatné právní poradenství a podmínk[ách] pro získání tohoto poradenství;

c) o právu na to být seznámen s obviněním v souladu s článkem 6;

d) o právu na tlumočení a překlad;

e) o právu nevypovídat.

2. Členské státy zajistí, aby byly informace uvedené v odstavci 1 poskytovány ústně nebo písemně a vyjádřeny srozumitelně a přístupně, s ohledem na jakékoli zvláštní potřeby zranitelných podezřelých či zranitelných obviněných.“

5 Článek 4 uvedené směrnice, nadepsaný „Poučení o právech při zatčení“, stanoví:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelý nebo obviněný, který je zatčen nebo zadržen, neprodleně obdržel písemné poučení o svých právech. Musí mít možnost si toto poučení přečíst a ponechat si je u sebe po celou dobu, kdy je zbaven svobody.

2. Vedle informací uvedených v článku 3 musí písemné poučení o právech uvedené v odstavci 1 tohoto článku obsahovat informace o následujících právech, jak jsou uplatňována podle vnitrostátního práva:

a) právu na přístup k materiálům k případu;

b) právu nechat vyrozumět konzulární úřad a jednu další osobu;

c) právu na naléhavou lékařskou pomoc; a

d) maximálním počtu hodin nebo dnů, po něž může být podezřelý nebo obviněný zbaven svobody před tím, než bude postaven před justiční orgán.

3. V písemném poučení o právech musí být uvedeny i základní informace o každé možnosti v souladu s vnitrostátním právem napadnout zákonnost zatčení, dosáhnout přezkumu zadržení či požádat o předběžné propuštění.

4. Písemné poučení o právech musí být sepsáno srozumitelně a přístupně. Indikativní vzor písemného poučení o právech je obsažen v příloze I.

5. Členské státy zajistí, aby podezřelý nebo obviněný obdržel písemné poučení o právech sepsané v jazyce, kterému rozumí. Není-li písemné poučení o právech v příslušném jazyce k dispozici, musí být podezřelý nebo obviněný o svých právech poučen ústně v jazyce, kterému rozumí. Písemné poučení o právech v jazyce, kterému podezřelý nebo obviněný rozumí, se mu poskytne bez zbytečného odkladu.“

6 Článek 8 téže směrnice, nadepsaný „Kontrola a opravné prostředky“, zní:

„1. Členské státy zajistí, aby každé poskytnutí informací podezřelému nebo obviněnému podle článků 3 až 6 bylo zaznamenáno postupem uvedeným v právních předpisech daného členského státu.

2. Členské státy zajistí, aby podezřelý nebo obviněný či jeho právník měl právo postupem podle vnitrostátního práva napadnout případné neposkytnutí nebo odmítnutí poskytnutí informací v souladu s touto směrnicí příslušnými orgány.“

Směrnice 2013/48/EU

7 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (Úř. věst. 2013, L 294, s. 1) obsahuje článek 3, nadepsaný „Právo na přístup k obhájci v trestním řízení“, který v odstavci 1 stanoví:

„Členské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo na přístup k obhájci dostatečně včas a takovým způsobem, aby mohly dotčené osoby prakticky a účinně uplatňovat svá práva na obhajobu.“

8 Článek 9 této směrnice, nadepsaný „Rozhodnutí vzdát se svého práva“, zní:

„1. Aniž jsou dotčeny vnitrostátní právní předpisy, které vyžadují povinnou přítomnost nebo pomoc obhájce, členské státy zajistí, aby v souvislosti s rozhodnutím vzdát se práva uvedeného v článcích 3 a 10:

a) podezřelé nebo obviněné osobě byly jednoduchou a přístupnou formou ústně či písemně poskytnuty jasné a dostatečné informace o obsahu daného práva a případných důsledcích rozhodnutí vzdát se tohoto práva, a

b) rozhodnutí vzdát se svého práva bylo učiněno dobrovolně a jednoznačně.

2. Rozhodnutí vzdát se svého práva, které lze učinit písemně nebo ústně, jakož i okolnosti, za nichž bylo toto rozhodnutí učiněno, se zaznamenají v souladu s postupem pro pořizování záznamů podle práva dotčeného členského státu.

3. Členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby mohly rozhodnutí vzdát se svého práva následně v kterémkoli okamžiku během trestního řízení odvolat a aby byly o této možnosti informovány. Toto odvolání vzdání se práva nabude účinku okamžikem, kdy bylo učiněno.“

Směrnice 2016/343

9 Článek 7 směrnice 2016/343, nadepsaný „ Právo nevypovídat a právo neobviňovat sám sebe“, stanoví:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo nevypovídat v souvislosti s trestným činem, z jehož spáchání jsou podezřelé nebo obviněné.

2. Členské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo neobviňovat samy sebe.

3. Pokud podezřelá nebo obviněná osoba využije svého práva neobviňovat sama sebe, nebrání tato skutečnost příslušným orgánům ve shromažďování důkazů, které lze zákonně získat zákonnými donucovacími prostředky a které existují nezávisle na vůli této osoby.

4. Členské státy mohou umožnit svým soudním orgánům, aby v odsuzujícím rozsudku přihlédly k tomu, zda podezřelá či obviněná osoba během trestního řízení spolupracovala.

5. Pokud podezřelá nebo obviněná osoba využije svého práva nevypovídat nebo práva neobviňovat sama sebe, nesmí být tato skutečnost použita proti ní a nesmí být chápána jako důkaz, že tato osoba daný trestný čin spáchala.

6. Tento článek nebrání členským státům v tom, aby v případě méně závažných trestných činů rozhodly o tom, že řízení nebo některá jeho stadia mohou být vedeny písemně nebo bez provedení výslechu podezřelé nebo obviněné osoby příslušnými orgány v souvislosti s dotčeným trestným činem, je-li to v souladu s právem na spravedlivý proces.“

Francouzské právo

10 Článek 53 první pododstavec code de procédure pénale (trestní řád) stanoví:

„O přistižení při páchání zločinu nebo přečinu se jedná v případě zločinu nebo přečinu, který je zrovna páchán nebo který byl právě spáchán. O přistižení při páchání zločinu nebo přečinu se jedná i v případě, kdy je podezřelá osoba v čase velmi blízkém skutku pronásledována křikem veřejnosti nebo jsou u ní nalezeny jisté předměty nebo vykazuje stopy nebo indicie, na základě kterých je možné se domnívat, že se zúčastnila spáchání zločinu nebo přečinu.“

11 Článek L. 63-1 tohoto řádu zní:

„Osoba, která je vzata do vazby, musí být komisařem kriminální policie, případně příslušníkem kriminální policie pod dohledem výše uvedeného neprodleně informována v jazyce, jemuž tato osoba rozumí, případně prostřednictvím formuláře stanoveného ve třináctém pododstavci:

1° o jejím vzetí do vazby, jakož i o době trvání tohoto opatření a jeho případném prodloužení;

2° o předpokládané kvalifikaci, datu a místu trestného činu, z jehož spáchání nebo pokusu o jeho spáchání je tato osoba podezřelá, jakož i o důvodech ke vzetí do vazby uvedených v čl. 62-2 bodech 1° až 6°;

3° o skutečnosti, že má:

– právo uvědomit příbuzného a zaměstnavatele a v případě cizího státního příslušníka také konzulární orgány státu, jehož je státním příslušníkem, a případně právo komunikovat s výše uvedenými osobami v souladu s článkem 63-2;

– právo nechat se vyšetřit lékařem v souladu s článkem 63-3;

– právo na obhájce v souladu s články 63-3-1 až 63-4-3;

– v případě potřeby právo na tlumočníka;

– právo nahlédnout do dokumentů uvedených v článku 63-4-1 co nejdříve, nejpozději pak před případným prodloužením vazby;

– právo předložit státnímu zástupci nebo případně juge des libertés et de la détention [soudce příslušný pro rozhodování ve věcech zbavení svobody a vazby, Francie], pokud tento soudce rozhoduje o prodloužení vazby, vyjádření za účelem ukončení tohoto opatření. Pokud není

daná osoba předvedena před soudce, může své vyjádření podat ústně do protokolu o výslechu, který je soudu předán před rozhodnutím o prodloužení opatření;

– právo učinit prohlášení, odpovídat na položené otázky nebo nevypovídat při výslechu poté, co uvedla svou totožnost.

[…]

Údaj o informacích poskytnutých podle tohoto článku se uvádí v záznamu o průběhu vazby a je stvrzen podpisem osoby držené ve vazbě. V případě odmítnutí podpisu je tato skutečnost zaznamenána.

Podle článku 803-6 je v okamžiku oznámení o vzetí do vazby předán dotyčné osobě dokument, v němž jsou tato práva uvedena.“

12 Článek 63-4-1 uvedeného řádu stanoví:

„Obhájce může na svou žádost nahlédnout do protokolu sepsaného na základě předposledního pododstavce článku 63-1, v němž je uvedeno oznámení o vzetí do vazby a s tím souvisejících právech, do lékařského potvrzení vystaveného podle článku 63-3 a do protokolů o výslechu osoby, kterou zastupuje. Nemůže si vyžádat ani pořídit jejich kopie. Může však pořizovat poznámky.

Do dokumentů uvedených v prvním odstavci tohoto článku nebo do jejich kopie může nahlédnout i osoba držená ve vazbě.“

13 Článek 73 téhož řádu stanoví:

„V případě přistižení při páchání zločinu nebo přečinu, za který lze uložit trest odnětí svobody, má každý právo zadržet pachatele a předat ho nejbližšímu komisaři kriminální policie.

Je-li osoba předvedena před komisaře kriminální policie, není její vzetí do vazby – i při splnění podmínek tohoto opatření stanovených tímto trestním řádem – povinné, pokud není nucena zůstat k dispozici vyšetřovatelům a byla informována, že může kdykoli opustit prostory policejní nebo četnické stanice. Tento pododstavec se nicméně nepoužije, pokud byla osoba před komisaře kriminální policie předvedena z donucení orgánu veřejné moci.“

14 Článek 385 první a šestý pododstavec trestního řádu stanoví:

„Trestní soud má pravomoc prohlásit zahájená řízení za neplatná, s výjimkou případů, kdy je mu věc postoupena na příkaz vyšetřujícího soudce nebo vyšetřujícího senátu.

[…]

V každém případě musí být námitky neplatnosti vzneseny před jakoukoli obhajobou ve věci samé.“

Původní řízení a předběžná otázka

15 Dne 22. března 2021 večer byli K. B. a F. S. legitimováni příslušníky kriminální policie z důvodu jejich podezřelé přítomnosti na parkovišti jednoho podniku. Uvedení příslušníci konstatovali, že nádrž nákladního vozidla zaparkovaného na tomto parkovišti je otevřená a poblíž se nacházejí

kanystry. Ve 22:25 hod. tito příslušníci zadrželi K. B. a F. S., kteří se snažili ukrýt, nasadili jim pouta a ihned zahájili vyšetřování v souvislosti s přistižením při krádeži pohonných hmot na základě čl. 53 prvního pododstavce trestního řádu.

16 Příslušníci kriminální policie poté, co K. B. a F. S. vyslechli, aniž je poučili o právech stanovených v článku 63-1 trestního řádu, uvědomili komisaře kriminální policie, který požádal o okamžité předvedení obou podezřelých za účelem jejich vzetí do vazby v souladu s poslední větou článku 73 trestního řádu.

17 Příslušníci kriminální policie nedbali tohoto pokynu a přivolali jiného komisaře kriminální policie, který se na místo dostavil ve 22:40 hod. a provedl prohlídku vozidla obou podezřelých namísto toho, aby je vzal do vazby, poučil je o jejich právech a vyrozuměl státního zástupce, jak to vyžaduje francouzské právo. Během uvedené prohlídky byly nalezeny usvědčující důkazy, jako jsou zátky, trychtýř nebo elektrické čerpadlo. Komisař položil K. B. a F. S. otázky, na které mu odpověděli.

18 Ve 22:50 hod. bylo státnímu zástupci oznámeno, že F. S. a K. B. byli vzati do vazby, a ve 23:00 hod., resp. ve 23:06 hod. byli poučeni o svých právech, včetně práva nevypovídat.

19 Tribunal correctionnel de Villefranche-sur-Saône (Trestní soud ve Villefranche-sur-Saône, Francie), který je předkládajícím soudem a rozhoduje o meritu věci v trestním řízení, jež bylo proti K. B. a F. S. zahájeno pro trestné činy krádeže pohonných hmot, konstatuje, že v projednávaném případě byly vyšetřovací úkony provedeny a sebeobviňující výpovědi získány předtím, než byli K. B. a F. S. poučeni o svých právech, což je v rozporu s článkem 63-1 trestního řádu, který provádí články 3 a 4 směrnice 2012/13. Vzhledem k prodlení s jejich vzetím do vazby, s vyrozuměním státního zástupce a s poučením o jejich právech, zejména o právu nevypovídat, má předkládající soud za to, že bylo porušeno právo neobviňovat sám sebe. Za těchto podmínek by prohlídka vozidla, zadržení podezřelých osob a všechny úkony z toho vyplývající měly být v souladu s judikaturou Cour de cassation (Kasační soud, Francie) v zásadě zneplatněny.

20 V tomto rámci ze spisu, který má Soudní dvůr k dispozici, vyplývá, že námitky neplatnosti řízení, jako je porušení povinnosti – stanovené v článku 63-1 tohoto řádu – informovat osobu o právu nevypovídat v okamžiku jejího vzetí do vazby, musí být podle článku 385 trestního řádu vzneseny dotyčnou osobou nebo jejím obhájcem před jakýmkoli úkonem obhajoby ve věci samé. Z tohoto spisu rovněž vyplývá, že K. B. a F. S. byli zastoupeni obhájcem, ale že tento obhájce ani K. B. a F. S. nevznesli námitku neplatnosti ve smyslu článku 385 uvedeného řádu, vycházející z porušení této povinnosti, před předložením obhajoby ve věci samé.

21 Předkládající soud dále uvádí, že Cour de cassation vyložil článek 385 trestního řádu v tom smyslu, že soudům rozhodujícím o skutkových i právních otázkách zakazuje, aby neplatnost řízení, s výjimkou neplatnosti vyplývající z jejich nepříslušnosti, zkoumaly bez návrhu, jelikož obžalovaný, jenž má právo na pomoc obhájce, když se dostaví k soudu, který o věci rozhoduje, nebo je před ním zastoupen, může takovou neplatnost namítat před jakýmkoli úkonem obhajoby ve věci samé, přičemž tento obžalovaný má kromě toho tutéž možnost v odvolacím řízení, pokud se nedostavil k soudu nebo před ním nebyl zastoupen v prvním stupni. Předkládající soud je toho názoru, že takto vykládaný článek 385 trestního řádu mu tedy zakazuje, aby bez návrhu zohlednil porušení povinnosti uvedené v předchozím bodě tohoto rozsudku.

22 V této souvislosti si předkládající soud klade otázku, zda je zákaz, který mu ukládá článek 385 uvedeného řádu, tedy zákaz zohlednit bez návrhu porušení takové povinnosti stanovené unijním právem, jako je povinnost neprodleně informovat podezřelé a obviněné osoby o jejich právu nevypovídat, stanovená v článcích 3 a 4 směrnice 2012/13, v souladu s unijním právem.

23 Předkládající soud v tomto ohledu připomíná, že použití unijního práva vnitrostátním soudem i bez návrhu spadá při neexistenci procesních pravidel tohoto práva do procesní autonomie členských států, a to v mezích zásad rovnocennosti a efektivity. Soudní dvůr přitom v rozsudku ze dne 14. prosince 1995, Peterbroeck (C-312/93, EU:C:1995:437), rozhodl, že unijní právo brání použití vnitrostátní procesní normy, která vnitrostátnímu soudu, jenž rozhoduje v rámci své příslušnosti, zakazuje, aby i bez návrhu posoudil slučitelnost vnitrostátního práva s ustanovením unijního právo, neuplatnil-li jednotlivec toto ustanovení v určité lhůtě.

24 Předkládající soud kromě toho odkazuje na judikaturu Soudního dvora v oblasti zneužívajících ujednání, ve které Soudní dvůr dospěl k závěru, že vnitrostátní soud má povinnost zkoumat i bez návrhu porušení některých ustanovení směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288), neboť takový přezkum umožňuje dosáhnout výsledků stanovených touto směrnicí. Předkládající soud je toho názoru, že tato judikatura tak přiznává vnitrostátnímu soudu postavení orgánu členského státu a s tím související povinnost plně se podílet na procesu provádění směrnic do vnitrostátního právního řádu, a to ve zvláštním kontextu vyznačujícím se podřízeným postavením jednoho z účastníků řízení. Tyto úvahy týkající se spotřebitele přitom podle jeho názoru mohou být přeneseny na obviněného v trestní věci, a to tím spíše, že obviněnému nemusí být při uplatňování jeho práv nutně nápomocen obhájce.

25 Za těchto okolností se tribunal correctionnel de Villefranche-sur-Saône (trestní soud ve Villefranche-sur-Saône, Francie) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Musí být článek 3 (Právo na informace o právech) a článek 4 (Poučení o právech při zatčení) [směrnice 2012/13], článek 7 (Právo nevypovídat) [směrnice 2016/343] a článek 48 (Presumpce neviny a právo na obhajobu) Listiny […] vykládány v tom smyslu, že brání tomu, aby bylo vnitrostátnímu soudu zakázáno zohlednit i bez návrhu porušení práva na obhajobu, jak je zaručeno uvedenými směrnicemi, konkrétně pak aby mu bylo zakázáno, aby za účelem prohlášení neplatnosti řízení zohlednil i bez návrhu absenci poučení o právu nevypovídat v okamžiku zatčení nebo opožděné poučení o právu nevypovídat?“

K předběžné otázce

26 Podle ustálené judikatury platí, že v rámci postupu spolupráce mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem zavedeného článkem 267 SFEU přísluší Soudnímu dvoru poskytnout vnitrostátnímu soudu užitečnou odpověď, která mu umožní rozhodnout spor, jenž mu byl předložen. Z tohoto hlediska Soudnímu dvoru přísluší případně přeformulovat otázky, jež jsou mu položeny. Soudní dvůr může kromě toho zohlednit i normy unijního práva, na které vnitrostátní soud ve svých otázkách neodkázal (rozsudek ze dne 15. července 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, bod 31).

27 Okolnost, že vnitrostátní soud formuloval předběžnou otázku po formální stránce tak, že odkázal na určitá ustanovení unijního práva, totiž nebrání tomu, aby Soudní dvůr tomuto soudu poskytl všechny prvky výkladu, které mohou být pro rozsouzení věci, jež mu byla předložena, užitečné, ať již na ně posledně uvedený ve svých otázkách odkázal, či nikoli. V tomto ohledu přísluší Soudnímu dvoru, aby ze všech poznatků předložených vnitrostátním soudem, zejména z odůvodnění předkládacího rozhodnutí, vytěžil ty prvky unijního práva, které je s přihlédnutím k předmětu sporu třeba vyložit [rozsudek ze dne 22. prosince 2022, Ministre de la Transition écologique a Premier ministre (Odpovědnost státu za znečištění ovzduší), C-61/21, EU:C:2022:1015, bod 34 a citovaná judikatura].

28 V projednávaném případě je třeba zaprvé poznamenat, že předběžná otázka se týká mimo jiné článku 7 směrnice 2016/343, který v odstavci 1 stanoví, že členské státy musí zajistit, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo nevypovídat v souvislosti s trestným činem, z jehož spáchání jsou podezřelé nebo obviněné.

29 Je však třeba uvést, že žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla formulována v kontextu, kdy informace týkající se práva nevypovídat byla dotyčným osobám poskytnuta opožděně, jelikož – jak vyplývá z bodů 16 až 19 tohoto rozsudku – příslušníci a komisař kriminální policie jim kladli otázky a získali od nich sebeobviňující výpovědi předtím, než jim byla tato informace poskytnuta. Tato žádost se tak týká důsledků, které musí soud rozhodující o skutkových i právních otázkách případně vyvodit z opožděného poskytnutí uvedené informace, pokud tyto osoby nebo jejich obhájce nenamítli tuto opožděnost ve lhůtě stanovené právem dotyčného členského státu. Povinnost příslušných orgánů neprodleně poskytnout každému podezřelému nebo obviněnému informace a poučení o právech týkající se mimo jiné práva nevypovídat, stejně jako povinnost členských států zajistit, aby bylo možné napadnout neposkytnutí nebo odmítnutí poskytnutí takových informací nebo poučení, jsou přitom specificky upraveny směrnicí 2012/13, a to zejména v případě první povinnosti jejími články 3 a 4 a v případě druhé povinnosti jejím čl. 8 odst. 2. Jak v podstatě uvedl generální advokát v bodech 31 až 35 svého stanoviska, na předběžnou otázku je tedy třeba odpovědět pouze z hlediska této směrnice.

30 Zadruhé z bodu 14 odůvodnění směrnice 2012/13 vyplývá, že tato směrnice vychází z práv stanovených zejména v článcích 47 a 48 Listiny a usiluje o podporu těchto práv ve vztahu k podezřelým a obviněným osobám v trestním řízení (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 19. září 2019, Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, bod 37).

31 I když předběžná otázka odkazuje pouze na článek 48 Listiny, jenž se týká presumpce neviny a práva na obhajobu, je třeba připomenout, že Soudní dvůr již rozhodl, že právo nevypovídat je zaručeno nejen tímto článkem, ale i čl. 47 druhým pododstavcem Listiny, který se týká práva, aby věc byla projednána spravedlivě (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 2. února 2021, Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, bod 45). Tato otázka musí být tedy zkoumána rovněž ve světle posledně uvedeného ustanovení Listiny.

32 Za těchto podmínek je třeba mít za to, že předkládající soud se v podstatě táže, zda články 3 a 4 a čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13, ve spojení s články 47 a 48 Listiny, musí být vykládány v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, která soudci, jenž rozhoduje o skutkových i právních otázkách v trestních věcech, zakazuje, aby za účelem prohlášení neplatnosti řízení zohlednil i bez návrhu porušení povinnosti, kterou tyto články 3 a 4 ukládají příslušným orgánům a jež spočívá v neprodleném informování podezřelých nebo obviněných osob o jejich právu nevypovídat.

33 V tomto ohledu je třeba připomenout, že podle čl. 3 odst. 1 písm. e) a odst. 2 a čl. 4 odst. 1 a 2 směrnice 2012/13 musí členské státy zajistit, aby byly každému podezřelému nebo obviněnému neprodleně ústně nebo písemně poskytnuty informace, a pokud je zatčen nebo zadržen, aby obdržel písemné poučení o právech týkající se mimo jiné práva nevypovídat, aby tak mohlo být toto právo účinně uplatněno. Tato ustanovení tedy stanoví povinnost příslušných orgánů členských států neprodleně informovat každého podezřelého nebo obviněného o uvedeném právu, přičemž je třeba uvést, že bez ohledu na případnou přísnější povahu této povinnosti, pokud jde o podezřelé nebo obviněné, kteří byli zatčeni či zadrženi, z bodu 19 odůvodnění této směrnice vyplývá, že výše uvedené informace musí být v každém případě poskytnuty nejpozději před prvním úředním výslechem podezřelého nebo obviněného policií nebo jiným příslušným orgánem.

34 V projednávaném případě předkládající soud v podstatě konstatoval, že K. B. a F. S., kteří byli zadrženi při páchání trestného činu, a měli být tedy jako osoby zatčené a podezřelé ze spáchání trestného činu neprodleně informováni o svém právu nevypovídat na základě vnitrostátního práva, které provádí ustanovení směrnice 2012/13 uvedená v předchozím bodě, byli o tomto právu informováni se zpožděním, tedy až poté, co jim příslušníci a komisař kriminální policie položili otázky a získali od nich sebeobviňující výpovědi.

35 V tomto kontextu je třeba připomenout, že podle čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13 musí členské státy zajistit, aby podezřelý nebo obviněný či jeho právník měl právo postupem podle vnitrostátního práva napadnout případné neposkytnutí nebo odmítnutí poskytnutí informací v souladu s touto směrnicí příslušnými orgány.

36 Toto ustanovení se má použít zejména v situaci, kdy byla informace o právu nevypovídat poskytnuta opožděně. Vzhledem k tomu, že čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 1 této směrnice vyžadují, aby byl každý podezřelý nebo obviněný neprodleně informován o svém právu nevypovídat, tuto informaci, která nebyla poskytnuta neprodleně, nelze považovat za informaci poskytnutou „v souladu“ s touto směrnicí. Podle čl. 8 odst. 2 uvedené směrnice tudíž musí mít podezřelý nebo obviněný či jeho právník možnost napadnout toto neposkytnutí informace.

37 V tomto ohledu je třeba připomenout, že s ohledem na význam práva na účinnou právní ochranu, které je zakotveno v čl. 47 prvním pododstavci Listiny, brání čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13 veškerým vnitrostátním opatřením, která jsou na překážku využívání účinných procesních prostředků v případě porušení práv chráněných touto směrnicí (rozsudek ze dne 19. září 2019, Rajonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, bod 57).

38 Toto ustanovení směrnice 2012/13 však tím, že odkazuje na „postup podle vnitrostátního práva“, neupřesňuje podmínky, za kterých mohou podezřelí a obvinění a případně jejich právní zástupce namítnout porušení povinnosti neprodleně informovat takové podezřelé a obviněné o jejich právu nevypovídat, ani lhůty, ve kterých tak mohou učinit, a ani případné procesní důsledky vyplývající z toho, že toto nebylo namítnuto, jako je možnost soudu rozhodujícího o skutkových i právních otázkách v trestních věcech, aby za účelem prohlášení neplatnosti řízení zohlednil takové porušení i bez návrhu. Rozhodovací prostor, který je takto ponechán členským státům při stanovení těchto podmínek a důsledků, je dále potvrzen bodem 36 odůvodnění této směrnice, jenž uvádí, že právo napadnout podle vnitrostátního práva případné neposkytnutí nebo odmítnutí poskytnutí informací příslušnými orgány anebo neposkytnutí nebo odmítnutí poskytnutí přístupu k určitým materiálům k případu v souladu s uvedenou směrnicí, neukládá členským státům povinnost stanovit zvláštní odvolací postup, zvláštní mechanismus ani postup pro podávání stížností, jehož prostřednictvím lze takové neposkytnutí nebo odmítnutí napadnout.

39 Je tedy třeba konstatovat, že směrnice 2012/13 nestanoví pravidla pro případnou možnost soudu rozhodujícího o skutkových i právních otázkách v trestních věcech, aby za účelem prohlášení neplatnosti řízení zohlednil i bez návrhu porušení povinnosti neprodleně informovat takové podezřelé nebo obviněné o jejich právu nevypovídat.

40 Je však třeba připomenout, že členské státy jsou při uplatnění čl. 3 odst. 1 písm. e), čl. 4 odst. 1 a čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13 povinny zajistit v souladu s čl. 51 odst. 1 Listiny dodržování požadavků plynoucích jak z práva na účinnou právní ochranu a práva, aby byla věc projednána spravedlivě, která jsou zakotvena v čl. 47 prvním a druhém pododstavci Listiny, tak z práva na obhajobu zakotveného v čl. 48 odst. 2 Listiny, které je konkretizováno v těchto ustanoveních směrnice 2012/13 [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 1. srpna 2022, TL (Nepřítomnost tlumočníka a chybějící překlad), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, bod 42].

41 Je třeba doplnit, že podle čl. 52 odst. 3 Listiny mají práva, která tato Listina obsahuje, stejný smysl a rozsah jako odpovídající práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950 (dále jen „EÚLP“), což nebrání tomu, aby unijní právo poskytovalo širší ochranu. Při výkladu práv zaručených čl. 47 prvním a druhým pododstavcem a čl. 48 odst. 2 Listiny musí tedy Soudní dvůr zohlednit odpovídající práva zaručená články 6 a 13 EÚLP, jak je vykládá Evropský soud pro lidská práva, jakožto minimální úroveň ochrany (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 2. února 2021, Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, bod 37 a citovaná judikatura, a rozsudek ze dne 9. března 2023, Intermarché Casino Achats v. Komise, C-693/20 P, EU:C:2023:172, body 41 až 43). Bod 14 odůvodnění směrnice 2012/13 ostatně výslovně zmiňuje skutečnost, že tato směrnice vychází mimo jiné z tohoto článku 6, jak byl vyložen Evropským soudem pro lidská práva.

42 V tomto ohledu a s výhradou ověření předkládajícím soudem je třeba uvést, že jak vyplývá z vysvětlení poskytnutých francouzskou vládou v jejím písemném vyjádření a na jednání, francouzské trestní právo, zejména čl. 63-1 odst. 3, článek 63-4-1 a článek 385 trestního řádu, podezřelým nebo obviněným a případně jejich obhájci umožňuje, aby se jakýmkoli způsobem a kdykoli mezi jejich vzetím do vazby a předneseným obhajoby ve věci samé dovolávali jakéhokoli porušení povinnosti neprodleně informovat podezřelé nebo obviněné o jejich právu nevypovídat, která plyne z článků 3 a 4 směrnice 2012/13, přičemž je třeba uvést, že jak tito podezřelí a obvinění, tak jejich obhájce mají právo nahlížet do spisu a zejména do protokolu, v němž je zaznamenáno oznámení o vzetí do vazby a s tím související práva.

43 Členské státy přitom mohou na základě rozhodovacího prostoru, který jim ponechává směrnice 2012/13, stanovit, že takové porušení lze uplatnit pouze ve fázi předcházející přednesení obhajoby ve věci samé. Zejména je třeba mít za to, že zákaz, aby soud rozhodující o skutkových i právních otázkách v trestních věcech i bez návrhu uplatnil toto porušení za účelem prohlášení neplatnosti řízení, je v zásadě v souladu s právem na účinnou právní ochranu a spravedlivé projednání věci, zakotveným v čl. 47 prvním a druhém pododstavci Listiny, jakož i právem na obhajobu zakotveným v čl. 48 odst. 2 Listiny, pokud podezřelí, obvinění nebo jejich obhájce měli konkrétní a účinnou možnost dovolávat se dotčeného porušení a pokud jim byla za tímto účelem poskytnuta přiměřená lhůta a přístup ke spisu.

44 Za účelem zajištění užitečného účinku práva nevypovídat je však třeba upřesnit, že takový závěr platí pouze tehdy, pokud tyto osoby měly během lhůty, která jim je poskytnuta k uplatnění porušení čl. 3 odst. 1 písm. e) a čl. 4 odst. 1 směrnice 2012/13, konkrétně a účinně právo na přístup k obhájci, jak je zakotveno v článku 3 směrnice 2013/48 a usnadněno mechanismem právní

pomoci stanoveným směrnicí Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu (Úř. věst. 2016, L 297, s. 1).

45 Tento výklad uvedených ustanovení směrnice 2012/13, ve spojení s články 47 a 48 Listiny, je podpořen judikaturou Evropského soudu pro lidská práva týkající se článku 6 EÚLP, ve které uvedený soud již rozhodl, že zvláštní zranitelnost obviněného ve fázi vyšetřování za účelem přípravy soudního jednání může být přiměřeně kompenzována pouze pomocí obhájce, jehož úkolem je mimo jiné zajistit, aby bylo respektováno právo každého obviněného neobviňovat sám sebe (rozsudek ESLP ze dne 27. listopadu 2008, Salduz v. Turecko, CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, § 54).

46 Skutečnost, že podezřelým nebo obviněným musí vnitrostátní právo poskytovat konkrétní a účinnou možnost využít služeb obhájce, nicméně nevylučuje, aby v případě, že se této možnosti vzdají, v zásadě nesli případné důsledky tohoto vzdání se, pokud k němu došlo za podmínek stanovených v článku 9 směrnice 2013/48. Zejména, odstavec 1 tohoto ustanovení stanoví, že podezřelé nebo obviněné osobě musí být jednoduchou a přístupnou formou ústně či písemně poskytnuty jasné a dostatečné informace o obsahu práva na přístup k obhájci a případných důsledcích rozhodnutí vzdát se tohoto práva a že rozhodnutí vzdát se svého práva musí být učiněno dobrovolně a jednoznačně.

47 Úvaha uvedená v bodě 44 tohoto rozsudku není zpochybněna skutečností, že čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13 stanoví, že podezřelý nebo obviněný „nebo“ jejich právník musí mít možnost dovolávat se porušení povinnosti neprodleně informovat podezřelé nebo obviněné o jejich právu nevypovídat. Tuto koordinační spojku je totiž třeba chápat v tom smyslu, že tento podezřelý nebo obviněný musí sám uplatnit takové porušení pouze v případech, kdy se platně vzdal možnosti být zastupován obhájcem, přičemž platnost tohoto vzdání se musí být ověřena soudem, nebo kdy chce toto porušení raději uplatnit sám než prostřednictvím právníka.

48 Dále je třeba ještě poznamenat, že podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva platí, že je-li zjištěna vada řízení, přísluší vnitrostátním soudům posoudit, zda byla tato vada v průběhu dalšího řízení zhojena, přičemž absence takového posouzení je sama o sobě *prima facie* neslučitelná s požadavky na spravedlivý proces ve smyslu článku 6 EÚLP (ESLP, 28. ledna 2020, Mehmet Zeki Çelebi v. Turecko, CE:ECHR:2020:0128JUD002758207, bod 51). Za předpokladu, že by podezřelý nebyl včas informován o svých právech neobviňovat sám sebe a nevypovídat, je tak třeba určit, zda i přes tento nedostatek může být trestní řízení jako celek považováno za spravedlivé, a to s přihlédnutím k řadě faktorů, mezi něž patří otázka, zda jsou výpovědi získané bez poskytnutí takové informace nedílnou nebo důležitou součástí usvědčujících důkazů, jakož i síla ostatních informací ve spisu (v tomto smyslu viz ESLP, 13. září 2016, Ibrahim a další v. Spojené království, CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, body 273 a 274).

49 Z výše uvedených úvah vyplývá, že nelze mít za to, že vnitrostátní právní úprava, která soudci rozhodujícímu o skutkových i právních otázkách v trestních věcech zakazuje, aby za účelem prohlášení neplatnosti řízení zohlednil i bez návrhu porušení povinnosti příslušných orgánů, stanovené v článcích 3 a 4 směrnice 2012/13, neprodleně informovat podezřelé nebo obviněné o jejich právu nevypovídat, porušuje články 47 a 48 Listiny, pokud tito podezřelí nebo obvinění nebyli zbaveni konkrétní a účinné možnosti mít přístup k obhájci v souladu s článkem 3 směrnice 2013/48, v případě potřeby prostřednictvím právní pomoci za podmínek stanovených ve směrnici 2016/1919, a pokud měli – stejně jako případně jejich obhájce – právo nahlížet do jejich spisu a namítnout toto porušení v přiměřené lhůtě podle čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13.

50 Tento závěr není zpochybněn judikaturou, na kterou odkazuje předkládající soud a o níž se hovoří v bodech 23 a 24 tohoto rozsudku.

51 Ve věci, v níž byl vydán rozsudek ze dne 14. prosince 1995, Peterbroeck (C-312/93, EU:C:1995:437), totiž vnitrostátní právo přiznávalo soudu pravomoc posoudit i bez návrhu slučitelnost aktu vnitrostátního práva s ustanovením unijního práva. Nicméně vzhledem k tomu, že lhůta, během které mohlo být toto posouzení provedeno i bez návrhu, již ke dni konání jednání uplynula, byl předkládající soud této pravomoci zbaven. Věc v původním řízení se naproti tomu týká otázky, zda unijní právo ukládá povinnost přiznat vnitrostátnímu soudu možnost zohlednit porušení unijního práva i bez návrhu, ačkoli je tato možnost zakázána vnitrostátním právem.

52 Pokud jde dále o judikaturu Soudního dvora v oblasti zneužívajících ujednání, je třeba zdůraznit, že právní vztahy, na které se vztahuje režim ochrany spotřebitele, se natolik liší od takových právních vztahů dotčených v trestních řízeních, jako jsou právní vztahy, o které jde ve věci v původním řízení a jež jsou připomenuty v bodě 45 tohoto rozsudku, že zásady stanovené v oblasti zneužívajících ujednání nelze jednoduše použít na oblast procesních záruk v trestních řízeních.

53 S ohledem na všechny výše uvedené důvody je třeba na položenou otázku odpovědět, že články 3 a 4 a čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13, ve spojení s články 47 a 48 Listiny, musí být vykládány v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní právní úpravě, která soudci, jenž rozhoduje o skutkových i právních otázkách v trestních věcech, zakazuje, aby za účelem prohlášení neplatnosti řízení zohlednil i bez návrhu porušení povinnosti, kterou tyto články 3 a 4 ukládají příslušným orgánům a jež spočívá v neprodleném informování podezřelých nebo obviněných osob o jejich právu nevypovídat, pokud tito podezřelí nebo obvinění nebyli zbaveni konkrétní a účinné možnosti mít přístup k obhájci v souladu s článkem 3 směrnice 2013/48, v případě potřeby prostřednictvím právní pomoci za podmínek stanovených ve směrnici 2016/1919, a pokud měli – stejně jako případně jejich obhájce – právo nahlížet do jejich spisu a namítnout toto porušení v přiměřené lhůtě podle čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13.

K nákladům řízení

54 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

Články 3 a 4 a čl. 8 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení, ve spojení s články 47 a 48 Listiny základních práv Evropské unie,

musí být vykládány v tom smyslu, že

nebrání vnitrostátní právní úpravě, která soudci, jenž rozhoduje o skutkových i právních otázkách v trestních věcech, zakazuje, aby za účelem prohlášení neplatnosti řízení zohlednil i bez návrhu porušení povinnosti, kterou tyto články 3 a 4 ukládají příslušným orgánům a jež

spočívá v neprodleném informování podezřelých nebo obviněných osob o jejich právu nevypovídat, pokud tito podezřelí nebo obvinění nebyli zbaveni konkrétní a účinné možnosti mít přístup k obhájci v souladu s článkem 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, v případě potřeby prostřednictvím právní pomoci za podmínek stanovených ve směrnici Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, a pokud měli – stejně jako případně jejich obhájce – právo nahlížet do jejich spisu a namítnout toto porušení v přiměřené lhůtě podle čl. 8 odst. 2 směrnice 2012/13.

Podpisy